

— Եւռնան պայրազընը թաղընան
կէտիլէրին , յամանը լիմանարընա կէ-
տէլըր միւմանաթ օլունտուղընա տա-
լիր իթթիխազ օլունան թէտպիր , ու .

վեհ նամակները հրճուանօք կարգացինք այս օրերս :

Վերապատուելի խմբագիրը արդարեւ ճարտար գրչով մը տկար յորդորանք կրնէ . վասն զի յօդուածին մէջ տեղ մը ըսած է թէ (ցորչափ գրականութիւնը միայն եկեղեցականաց ձեռքն է, երբեք ազգ մը չի կրնար կատարեալ յառաջադիմել) :

Երբեք կրնան որ հարիւր յիսուսն տա-րիւն ի վեր այսպիսի ճշմարիտ խօսք մը ձեռք բերեն լսած չունենալով, եւ ասով արդա-րապէս կը վկայէք թէ՛ ժամանակին հասած է որ աշխարհականք ալ գրական ասպարէզը մտնեն, միայն սա պայմանաւ որ թարգմա-նիչք լաւ ընտրութիւն ընեն թարգմանուե-լու մատենաները . բայց յայտնապէս չէք կամիր նշանակել թէ յիշեալ մատենաները որո՞ւ վնաս բերին . չենք ուրանար որ սոյն պրեմիանք օգուտ եւ վնաս միանգոյսն բե-րին . բայց ո՞վ օգտեցաւ եւ ո՞վ վնասուե-ցաւ, այս պարագայն գեղեցիկ ու ճարտար վարագործով մը գոցուած է, որուն թա-փանձութենէն մեզ կրնանք տեսնել ներք-քինը, բայց չենք ուզեր ըսել . քանզի եւ ոչ ալ արտօնութիւն եւ իրաւունք ունինք ձեզ դատաստանի կանչելու, որովհետեւ դուք եւս մեզ նման ազատ կարծեաց եւ ազատ գաղափարի տէր էք, կրնաք այն վե-պերը օգտակար ալ սեպել վնասակար ալ, (եթէ ազատ կարծիքնիդ ու համոզումնիդ ծախկած չէ) :

Այս մասին եթէ ձեզի դատապարտու-թիւն մը կայ, այդ ալ յիշեալ հեղինակները տուած են . իսկ եթէ մեր արխիւ թարգմա-նաց նորանոր թարգմանութիւնները արդա-րեւ կը վիրաւորեն ձեր փափուկ կողմը, բայց պէտք չէ որ ի հակառակութենէն դրեալ կըլլան այս թարգմանութիւնները կառնելով վշտանարիք, այս մասին մեզ յան-ցաւոր կարծել իրաւունք չէ :

Ձարմանալի դարու մը մէջ ենք . այն-պէս որ վերջիւնեալ վեպերը արդարեւ կըր-նայ ըսուել թէ կրկին յատկութիւն ունին, զոր օրինակ՝ եթէ մէկ խիստ շոգ մեղման մը զանոնք ընթերցու՞նք անշուշտ կը դայթակղի ու անհաւատ կը դառնայ, իսկ եթէ լուսա-ւորչական մը ընթերցու՞նք իսկոյն կը նշմարէ ճշմարիտ կրօնքը, ու մարդկութեան մէջ մը-տած գեղեցիկներն ու օտարափելի բար-բարօտութիւնները, ու կը դառնայ կը հառ-տատի իւր ճշմարտութեանը մէջ :

Արդարեւ մեծ գովութիւն տուած է Բազ-մալիպի խմբագիրը այն վեհ մատենագրաց գրչին ու ոճին, (բայց ո՞վ կարող է չի-գովել) . ալ կերեւայ թէ լաւ չէ ըմբռնել դարույս օգին, եւ անոր համար գուցէ շատ ուշ մնացած է, (բայց տեսնօք Եօսէն Սիւ-րեփաթականին դէմ գրելով ի՞նչ չա՛ն տես-նուեցաւ) շատ ուշ մնացած է տպագրաց եւ թարգմանչաց յորդոր կարգալու, որ այն տեսակ գրքեր չի թարգմանեն ու չի տպա-գրեն . շատ ուշ մնացած է անոնց վնասա-կար ըլլալը ժողովրդոց համոզելու . շատ ուշ մնացած է իր ընթերցասէր հայուն կը-լեցնելու թէ այն գրքերը երեւնալուն պէս (համբաւն ու վատաւանութիւնը մեկտեղ առած են), շատ ուշ մնացած է հիմակուած արթնուն երկտատարդին ակամջին բնութեան լու, եւ այն հրաշալի վեպերուն յարգն ու պատիւը տկար ձեռք գովելու, եւ ամուր ձեռք վատաւանաւելու : Այն վեպերը կը-սեմ օր ոչ թէ իւր ըսածին պէս տպագրու-թիւնը արտատարեցին՝ ալ նոյն իսկ տպագ-րութիւնը, յետ սրբազան մատենից, այս մատենաներով փառաւորեցաւ եւ կը փա-ռաւորի Վոթթէմպերի անմահ անունը :

Ո՛հ թերեւս որչափ կը հայոցնեք այս խօսքերը ըսելով վերապատուելի հօր առ-ջին . սակայն մեր երկտատարութիւնը խը-նայելով գուցէ պո՛ւ մը մեզ մեղքնայ ու ասփոստելով անցնի երթայ . բայց կը սխալի եթէ դիտ կրակոտ ու աշխոյժ երկտատար մը կարծէ . ո՛չ, ձեռութեան մօտեցած մէկն է, Ուրեմն չէք թողութիւն :

Ըսեմք թէ սոյն մատենաներով փառա-ւորեցաւ տպագրութիւնը, բայց կրնանք ուրանալ որ ինչ քանակի խորոյններու ալ լոյսը խաւարեցուց, եւ միջնադարեան նող-կալի մեղեքները ինչպէս ջարդ ու բուրդ ըլլաւ :

Ի սէր մարդկութեան խմբագրուեցան նոյն մատենաները, ի սէր ճշմարտութեան կը կարգաւորեն, եւ ի սէր ազատութեան գովութիւն կընդունին :

Այս առիթով կը յորդորենք մեր արխիւ թարգմանիչները (դեռ մեր յորդորանացը կարողութիւն չունին) որ այնպիսի կեղծ ու

դիմակաւոր յօդուածներու ակննջ չիղնե-լով, շարունակեն իրենց գովելի ձեռնար-կը . կը խրատենք հայ երկտատարութիւ-նը որ այն վեհ գրչինեւուն ճաշկն առնե-լով սիրեն մարդկութիւնը, եւ ճանչնան ի-րենց թշնամին ու լարեկամը . եթէ կընդու-նի խրատ ո՞ր ալ Բազմալիպի խմբագրին կուղղենք ու կըսենք որ ինքն ալ Ա. Պա-պին իբր ճշմարիտ աշակերտ, բանապէս նոյն մատենաները՝ ինչպէս որ արդէն արգիւտը գրող երեւանաշար ցանկին մէջ անցած են, բայց այս միջոցով մեր տպագրատանց հա-ցին եղ կը քըմվի եղեր, հոգ չէ, պէտք է օկզուենք ետ չի կենալ, ոչ քայլ մը յա-ռաջադիմութիւն, այլ եթէ կարելի է աճա-պարանօք դէպի միջին դարը ետ դառնալ, եւ հոնկից ընդհանուր ժողովներու հրաւէր կարդալ, եւ կուշտ ու պատու յոյսերով լըցվիլ :

Հոռմեական հայ կղերէն այս վաղեմի փափաքը եւս առաւել ստուգեցինք ասկից մէկ քանի օր առաջ Վաթուրի 8 թիւ շոգե-նաւուն մէջ, երբոր արխիւագրը վերապատ-ուելի հայր մը, Մանդուկի թերթ մը ձեռ-առն առած կը զայրանար ու կըսէր, (ի՞նչ ըսել է, շարունակ պապականութեան դէմ կը գրեն, ապօրին մէջ մարդ չէ՞ մնացէր որ դատապարտէ ու խաբանել տայ սա անպի-տան օրագիրը, սա օրկան, սա անօրէնք, սա անհաւատը, որ ի՞նչ յորձեք ըլլալը մարդ չիլիւտէր) եւ այլ թրթուածին կազով լեց-ված խօսքեր :

Այս մանկական ու օգային սպառնա-կաց ընաւ պատասխան մը կամ արձագանք մը չի գտաւ, եւ գտնալ ալ չէր վայելը ա-նոնց տեղ մը, բայց խօսածը իր քովը վաս-տակ չի՞գնելու համար, ոչ թէ պատասխան կուտամ, այլ սա մէկ քանի հարցմունքը կընեմ :

Վերապատուելի հայր, միթէ իրաւ կը-վըշտանա՞ք ձեզի հակառակ խօսողին դէմ, իրաւ կը արտմնէ՞ք ձեր թակարդներէն ըզ-րուչացողին դէմ, իրաւ կը զայրանա՞ք ձեր սնտրի երազները ծաղրողին դէմ, իրաւ կը-նեղանա՞ք ազատաստ օրագիրներ ունե-նալուն դէմ, բայց աղէկ գիտցէք որ այդ զայրացումները մեր հոգի չի կրնար ըլլար, բայց ձեռք արդարապէս կը զայրանանք ու միանգամայն կը ցաւենք թէ դուք ինչո՞ւ ձեր իրաւունքը օտարին ծախկով ճարտար գրչինիդ ժանգոտելու օտարութեւ էք :

Վերապատուելի հայր, գրելու համար գե-րութեան չղթան կոտորել փառք է, ամօթ չէ, գրեցէք, եթէ ձեզի գրագրութիւն կըլլայ, իրաւունք ունինք զայն ջրելու հերքելու, եւ ինքզինքնիդ պաշտպանելու, եթէ ձեզի դէմ յայտնի թշնամութիւն կըլլայ՝ դուք ալ յայտնապէս դիմակալեցէք, բայց ամէնէն առաջ օրգովեցէք որ մարդու մը լուռ կեցիք ըսելը՝ մարդկութեան դէմ է, եւ ըսողին երբեք պատիւ չի բերէր :

Եւ այս եղբայրական խրատ եթէ հը-պարտութեանք չիդպիր, ու մտրմաբար կընդունին ո՞ւր՝ ես ալ զայն վերջապէս սե-պելով յօդուածս կը ծալիմ, ու շնորհակա-կըլլամ

Գ. Թ.

ՀԱՅ ԵՒ ՎԵՐԱՊԵՐ

Հայ ապրինք, եղբարք, մարդկութեան մէջը, Հայ կրնեք եւ մօզ Պատմութեան էջը, Հայ անուամբ ըզմեզ կողմնակներինը, Եղբարք, Հայ ապրինք :

Հայ ապրինք, — Մեր Հայրն է այն Գիւ-ցազուն

Որ զպատմութիւն սորվեցոյց մարդուն, Ու մեզ վեհ Անուն մը տրւաւ բաժինք, Եղբարք, Հայ ապրինք :

Մեր աշխարհն է սո՛ւրբ, մեր հողուն վը-րան, Աստուած է քալեր օրհնելով գլխաւ, Մեր լեզուն ստեղծեր եւ խօսեր է ինք, Եղբարք, Հայ ապրինք :

Հայն ու մարդկութիւն՝ նոյն ունին որ-րան, Երկիր փրկութեան է մեր Հայաստան, Կըրօնք նախկին Սեղան է Մօսիք (1), Եղբարք, Հայ ապրինք :

Հայուն անունը՝ ոչ միայն յերկիր Այլ եւ յերկնայ մէջ շողայ լուսայիր, Քաջ Հայկին աստղը անմահ են յերկնք, Եղբարք, Հայ ապրինք :

(1) Այրարատ կամ Մասիս :

Եղբարք, Հայ ապրինք, — Ո՞ր ազգ կայ Հայուն նըման Հայ ապրինք, — Ո՞ր ազգ կայ Հայուն Որ ունենայ հին պարծանքներ այսքան, Ո՞ր ազգ Հայուն պէս չըբեղ Հայրենիք, Եղբարք, Հայ ապրինք :

Բսէ՛ք, ո՞ր ազգին չորս Առաքեալներ երկնից թագաւորն է դեպան զըկեր, Ո՞ր թագաւորին հետ թողթակցեր ենք, Եղբարք, Հայ ապրինք :

Ո՞վ կըրնայ համբը սրբոց մեք անուանք, Մեր պատմութիւնն է Նահատակաց ցանկ, Մեր եկեղեցին՝ յերկրի է երկինք, Եղբարք, Հայ ապրինք :

Քրիստոսի ունինք անգրանիկ օրհնէնք, Հաւատոց եղանք միշտ անոյեան մենք, Հայը զարմացոյց զաշխարհ եւ զերկնք, Եղբարք, Հայ ապրինք :

Բառոյգ հետեւող իբրեւյն մեր աղօղէք, Խաչը աշխարհ դար կընախն Երեմէն, Ոչ, չըխնարիր, չըլլար դասալիք, Եղբարք, Հայ ապրինք :

Այո՛ խաչին կեանք՝ կեանք է վըշտալից, Այո՛ Հայուն կեանք՝ կեանք է ցաւալից, Բայց խաչն՝ յաղթութիւն ունի վեհ կը-նիք . . .

Եղբարք, Հայ ապրինք, Մեր քաղցը Հայրենիք, մեր թագ, գա-ւազան

Ամպեր են ծածկեր, արեւի նման, Յուսացէ՛ք, արեւ կուտան մեզ երկնք, Եղբարք, Հայ ապրինք :

Ոչ, ճակատագիր մեր չէ միշտ տըխուր Ըղբընուտութեան ուտել հայն ու ջուր, Նոր երջանկութեան ապագայ մ'ունենք . . .

Եղբարք, Հայ ապրինք, Հայ ապրինք՝ որ մեր որդիք ալ, եղ-բարք, Կարենան պարծիլ որ զմեզ ունին հարք, Զըլա՛մք Հայ անուան չըլլա՛մք նախա-տինք,

Եղբարք, Հայ ապրինք, Հայ ապրինք, — Օր մը յաղթական մա-հուն

Պիտի բարձրանայ անմահ Հայութիւն . . . Ո՛հ, այն օր մեզի շո՛ւտ ծագէ երկնք . . .

Եղբարք, Հայ ապրինք, ԽՈՐԷՆ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍ ՆԱՐԷԿ

Հայոյն Լուսինն է :

Անցեալ չարաթ երեկոյ գիւղիս թաղական խորհրդոյ մեկ անդամը՝ առ-ջեւն խումբ մը նուագարան հնչեցնե-լով՝ կուգայ սրճաբան, եւ հոն մեկ քա-նի ազգաց ներկայութեանը իւր գինու-վութեան տուրածին չափ կըսկըսի հայ-հոյն տաճկերէն բարբառով՝ առ հա-սարակ բոլոր գիւղացւոց : Ամէն ընտա-նեկան, ոտմուտական եւ հայրական պա-տիւ կանարդուի, ամէն նկատմունք՝ ա-մէն զգացմունք մեկ ջրով կը լուսացուն-նէ :

Հայ ապրինք, Հայ ապրինք :

Եղբարք, Հայ ապրինք :

Եղբարք, Հայ ապրինք :

Եղբարք, Հայ ապրինք :

Եղբարք, Հայ ապրինք :

Եղբարք, Հայ ապրինք :

Եղբարք, Հայ ապրինք :

Եղբարք, Հայ ապրինք :

Եղբարք, Հայ ապրինք :

Եղբարք, Հայ ապրինք :

Եղբարք, Հայ ապրինք :

Եղբարք, Հայ ապրինք :

Եղբարք, Հայ ապրինք :

Եղբարք, Հայ ապրինք :

Եղբարք, Հայ ապրինք :

Եղբարք, Հայ ապրինք :

Եղբարք, Հայ ապրինք :

Եղբարք, Հայ ապրինք :

Եղբարք, Հայ ապրինք :

Եղբարք, Հայ ապրինք :

Եղբարք, Հայ ապրինք :

— . . . Միւ էլ ինչ .
1868 թ. Է. 27 ձեգրելի Ռուսոս .
Հէր նէ դատար քի զազել թայի միւ-
թէ պերկնիցէ գայոյր տպօնէր իրկնիցն
տէյի խմածէ, հէր կիւնքի չըգարդան
նիւ սխէր իրկնիցի տտէ միւթի լապալիս
տան ալմերպ կէօնտէրմէքտէ տկրէր .
տիւնեւատան խապէր այսրդմն լիւ չէք-
քիւրիւ իլէ միլէթ՝ օյան սայ ու զայ-
րէ ինիլ ինքեար գապուլ իլմէլ տէրէ-
ձեօնէ կէլմիլ տիր :

Թրապուզան թիւ ձարը միւթէ-
պերկնիցն Մալիս օղու Միլքօն ա-
ղա, նամիլաճըլը սէպէլի իլէ Պէյրէ-
թա հապա լիւ պտիկնէ կիլմէք իւզուր ,
իլմիլտէն այլըլտըքտան սօնր , վարօր
իլնտէ գիւտտէս իլէ քէֆիլ իլիլ իւօ-
թէլէմիլ օղու պ, մահէլ լի մէզպուրէ կէլ-
տիկնիտէ, պէլ օն կիւն լապալիսմազ
իլն տիլարը չըքմըլ, վէ պուրաւաւ Էր-
մէնի օլարազ Խալըլըլ աճիլըլիլ պու-
լունմապին, միլէթ լիմպտէն պիր քէյֆի-
սիլ կէլմիլ օլտու զուտու իլնթ տիկնիտէ ,
մէրպուտու կէօլմէլէ կիլմիլ, տէրա-
գապ հէքիլմէլ իլմիլ իլնտէ իւտէս ,
վէլալմիլ կիւնտէն կիւնտէ քէյֆիլ լի-
կի տարալաճմաւաւ մէպիլ զաթի իւմիւ
օլմու չի վէ քիլիտէ միլ վէ բարապմըլ պու-
լունմաւալըլտան, Բուժքիլիտէսին միւ-
րաճմիլ իլնմիլ վէ ֆապիլթիւտ տէս-
րօթ Էֆէնիլիլ խապէր վերտիկնիտէ ,
միւ մալիլէյ հէֆէնիլ տէրապալ Ս . հա-
լորդուլթիւն վիլմէք իլնիլ պիր բարազ
կէօնտէրմիլ տիր :

Մէրքու մ բարազ Էֆէնիլիլ միլիլ իլմ-
րա իլնմիլ տիր . միլքուժ Միլքօն աղա
նի հայէթ Էճէլ Էֆէնիլիլ տէրապալ
մալմըլ, վէ մահէր հալիլ 23 իւնիլ չար-
չէմպիլ կիւնտէ վէֆաթ իլմիլ տիր .
թէքրալիլ տէրօթ Էֆէնիլիլ խապէր
վերտիկնիտէ, Էֆէնիլիլ միւ մալիլէյ
պիր գալ քիլիտէսին բարապալը վէ տղը
խաչալէմիլ իլն, վէ Էֆէնիլիլ միլ լիւ-
պերկնիտէն պարապըլ տիկնիլ ձէնազէ
այալըլտա պուլունմալ, Էֆէնիլ Մաւալ
Բանալիլ քիլիտէսին կէլմիլ իլն, իպա-
տէթ տուալարը իլմալ զըլմալըլտան սօն-
րա, մէքքիլ քիլիտէսին հալմուտաւա
տէֆն իսիլմիլ տիր :

Պու խուտուս միլէթ՝ պիր թէ-
չէքքիլէ շաւէթէ օլաճաղընա չիւր-
հէ Էօգ տուր :

Անտոն Գ . Այսանեան .

(Իլմէ պու տուր իսանիլիլ թիւ վէ
իսիլթիլ իսանիլիլ լապալ իլնտիլ ֆա-
ղիլթիլ . իսիլիլ կէրէք միւ մալիլէյ տէս-
րօթ Էֆէնիլիլ, կէրէք բարազ Էֆէնիլիլ
իլն, վէ կէրէք միւթէպեր Էֆէնիլիլ
հալըլտա, խապէր լիւ լապալիլ չիւք-
լանիլիլ իլնտէրիլ) :

— Ձապիլթիլ՝ օլաճալ հիլքիլիլ
միլ, պիլգալուր Խալիլիլ նիւ սխէմիլ
գալմըլ տիր :

ՅԻՄԱՆԱՆԸ ՊԱՆԴԻՆԻՆԻ ՍԻՆՈՒԹԱՆԻՆԸ
ԲՈՒՆԵԱՆԸ ԹԵՂԵՄԵՍԻ

Մանուկն 844 շէն-նիլիլ զգըլիլ :

23. Էֆէնիլիլ մալմըլ, Էֆէնիլիլ թագըլ
թագըլ մարդա սիկուրթաւ գօնալմալ
իւտ, պու թագըլմալ անապ նիւթքօ վէ
Խալըլ իլն այլը բարթիլ օլտուգալըլ անլա-
չըլալիլ, վէ պու բարթիլիլ իլն պին
ֆրանգտան աշաղա տէրէր օլմալմալ տըր-
պու գըլմէլ իլն ալ օյան մալմըլ, Էֆէնիլիլ
բարթիլիլ իւղիլիլ վաւալարազ, օլ բար-
թիլ մալմն տէլիլիլ արթըրըլ, Լաքին հէր
պիր սիկուրթա, հէր պիր չէլալ վէ հէր պիր
ճիւս մալ իլնիլ այլըլ տըր թուրքուլ օ-
լուպ, վէ պուրալ մարըլ այլը հիւսալար ի-
լն բարթիլթա մալմալ օլտուգալ թագիլ
իլմիլիլմիլ օլմալ տըր, Հէր պիր չէլալ
մալ, հէր պիր հիւսալ իլն օլտու բարթիլթա,
վէ հէր պիր թագըլ մալ իլնիլ այլըլ
սիկուրթա տէլիլ օլմալ, վէ այլըլ այլըլ
պիրէր գըլմէլ իլն օլտու մալմալ տըր :

Էֆէնիլիլ թագըլ մալմալ մարաթա, պօ-
ղալան մալմն թէմիլիլիլ օլ կիւնքիլ սաթը-
լըլ Խալիլ . գապա թանմիլ տէլէք ֆիւսաթը
նէ իսէ, մէլ արթիլ, նալմուն վէ վերկիլը-
նէ իսէ, մէլ արթիլ, թէնգիլ օլտուգալըլ
տէլ, հէլ պիրիլ թէնգիլ օլտուգալըլ
մաւաւնէ իսիլիլ, օլ Խալիլ օլտուգալըլ չը-

